

Mariusz Cieśla (Wrocław)

ZBROJOWNIA RADZIWIŁŁÓW – OSTATECZNY UPADEK

Tworzona w nieświeskim zamku od XVI w. z dużą konsekwencją kolekcja wspianiałych dzieł sztuki, w tym broni, mająca podkreślać potęgę rodu Radziwiłłów, w latach dwudziestych XX w. ostatecznie zakończyła swój żywot. Zgromadzona broń, reprezentująca różne style i szkoły, została rozproszona po Europie i Stanach Zjednoczonych.

Radziwiłłowie, piastujący najwyższe godności w dawnej Rzeczypospolitej, zgromadzili wspianiałą kolekcję, w skład której wchodziły również obiekty pochodzące od królów Zygmunta II Augusta (1548-1572), Jana III (1674-1696) i rodów arystokratycznych, zarówno polskich jak i europejskich. W jej skład weszła również broń wielkiego XVI-wiecznego kolekcjonera, księcia Prus Albrechta Hohenzollerna (1490-1568). Osobą, która przejęła kolekcję był Bogusław Radziwiłł (1620-1669). W 1657 r. związał się ze swoim kuzynem, elektorem Brandenburgii Fryderykiem Wilhelmem I (1620-1688), przyczyniając się do podpisania traktatów welawsko-bydgoskich w 1657 r., których postanowieniem było zerwanie zależności lennych pomiędzy Rzeczypospolitą a Prusami Książęcymi i uzyskanie suwerenności dynastii Hohenzollernów na tym terytorium. Za te dokonania, elektor mianował księcia Bogusława Generalnym Namiestnikiem Prus Książęcych, którą to funkcję sprawował aż do śmierci. Rezydując w Królewcu, mógł przenieść wspianiałą zbrojownię zostawioną przez księcia Albrechta Hohenzollerna i jego poprzedników do własnych dóbr w Birzach i Dubinkach. Po śmierci żony, oddał swoją jedyną córkę Ludwikę Karolinę Radziwiłł (1667-1695) na wychowanie nieświeskiej linii Radziwiłłów, czyniąc z nich jednocześnie przyszłych spadkobierców swojej fortuny¹. Tą właśnie drogą wiele pięknych zbroi znalazło się w Nieświeżu.

O genezie i pierwszym etapie upadku zbrojowni Radziwiłłów autor pisał już wcześniej². W niniejszym tekście podejmuje próbę wyjaśnienia przebiegu i charakteru ostatecznej likwidacji wielkiej kolekcji w okresie II Rzeczypospolitej,

¹ *Encyklopedia wojskowa*, red. O Laskowski, t. VII, z. 72, Warszawa 1937, s. 100.

² M. Cieśla, *Zbrojownia Radziwiłłów z Nieświeża i broń związana z Polską w Metropolitan Museum of Art w Nowym Jorku*, „Studia i Materiały do Historii Wojskowości”, t. XLVI, 2009, s. 25.

opierając się w dużej mierze na informacjach opracowanych przez Stanisława Kobielskiego³.

Ordynat nieświeski książę Albrecht Radziwiłł (1885-1935), przy wydatnej pomocy warszawskich handlarzy antykami i historyków sztuki, dokonał tego, czego przez wieki nie zdołali uczynić najazdy, konfiskaty i rabunki. Należy przy tym zaznaczyć, iż nie są znane motywy, które kierowały nim w „rozbijaniu” kolekcji. Albrecht Radziwiłł nawiązał szerokie kontakty z amerykańskimi milionerami, w czym pomogła mu jego żona Dorota Parker Deakon. Zbiegło się to ze wzrostem zainteresowania uzbrojeniem historycznym w wyniku prowadzonych badań naukowych w dziedzinie bronioznawstwa oraz tworzeniem w USA kolekcji muzealnych o światowym znaczeniu. W głównej mierze dlatego nieświeska zbrojownia stała się obiektem zainteresowania handlarzy antykami. Dodatkowo należy zauważyć, że w kraju borykającym się z kryzysem gospodarczym i zubożałym na skutek wyczerpującej wojny, dysponujący ogromnymi środkami finansowymi Amerykanie mieli ułatwione zadanie.

W roku 1919 do działania przystąpił Bashford Dean (1867-1928), człowiek, który niewspółmiernie wzbogacił amerykański stan posiadania historycznej broni, a w szczególności zbrojowni Metropolitan Museum of Art w Nowym Jorku. Jego starania zaowocowały pozyskaniem do amerykańskich kolekcji wielu cennych obiektów broni i uzbrojenia z Hiszpanii, Francji, Niemiec, Włoch i Austrii. Najdłużej „opierały się” zbiory angielskie, ale i część z nich ostatecznie znalazło się w USA. Najcenniejsze zbroje pochodzące z królewskich warsztatów płatnerskich w Greenwich znajdują się w zbiorach amerykańskich kolekcjonerów⁴.

W 1926⁵ i 1927 r.⁶ radziwiłłowska broń i uzbrojenie, w wyniku działań m.in. wspomnianego Bashforda Dean’a, trafiły na sprzedaż w firmie aukcyjnej Christie. Katalog pierwszej aukcji zawierał 130 pozycji. Należy dodać, że była to największa aukcja broni w okresie międzywojennym i wszystkie przedmioty zostały sprzedane. Katalog aukcji z 1927 r. wykazał 80 pozycji. Dzisiaj wiemy, że znajdują się

³ S. Kobielski, *Zbrojownia Radziwiłłów w Nieświeżu i jej rozproszenie*. Referat wygłoszony na posiedzeniu Stowarzyszenia Miłośników Dawnej Broni i Barwy w Krakowie dnia 10 IX 1969 r. Rękopis został udostępniony autorowi przez Zbigniewa Fińskiego.

⁴ S. V. Grancsay, *Loan exhibition of Medieval and Renaissance Arms and Armor from the Metropolitan Museum of Art*, Los Angeles 1953, nr kat. 7, 8, 10; H. Nickel, *Arms & Armor from the permanent collection*, New York 1991, s. 21-23; M. Cieśla, *Zbroja angielska z królewskich warsztatów płatnerskich w Greenwich*, [w:] *Cum Arma Per Aeva. Uzbrojenie indywidualne na przestrzeni dziejów*, red. P. Kacypera, P. Pudło, Toruń 2011, s. 283-316.

⁵ *Catalogue of Fine Armour removed from the Armoury of a Russian Prince. On Tuesday, June 29*, b.m.w., 1926.

⁶ *Catalogue of Fine Armour removed from the Armoury of a Russian Prince and from various sources and European and Eastern Armour and Arms. On Tuesday, June 14*, b.m.w., 1927.

one między innymi w zbiorach takich amerykańskich muzeów jak: Metropolitan Museum of Art w Nowym Jorku⁷, Philadelphia Museum of Art⁸, Zbrojowni Higgins'a w Worcester⁹, The Cleveland Museum of Art¹⁰, a także w dużo mniejszej ilości w brytyjskich: Victoria and Albert Museum w Londynie i Fitzwilliam Museum w Cambridge¹¹ oraz niemieckich: Staatliche Kunstsammlungen Dresden-Rüstkammer¹² i francuskich – w Musée de l'Armée w Paryżu¹³.

Również w roku 1927 urządziła aukcję niemiecka firma Kahlert und Sohn w Berlinie. Wśród licytowanych przedmiotów była zbroja po Krzysztofie I Mikołaju Radziwille (1547-1603) zwanym „Piorunem” (*Fulmen Belli*) i napierśnik zbroi kostiumowej z fartuchem i taszkami. Dzisiaj znajdują się one w Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie¹⁴.

Wywiezienie tyłu wielkiej klasy zabytków uzbrojenia owiane jest jakąś tajemnicą. Żadna polska instytucja okresu II Rzeczypospolitej nie podjęła działań w tej sprawie. Nawet fachowe czasopismo „Broń i Barwa”, nie zabrało głosu na temat utraty eksponatów z nieświeskiej zbrojowni.

Patrząc z perspektywy czasu można powiedzieć, że los nieświeskich zbiorów był i tak przesądzony. Możemy tylko domyślać się, jak tragiczna dola mogłaby je spotkać w czasie II wojny światowej. A tak – mimo że rozproszone – dotrwały do naszych czasów. Można więc zaryzykować twierdzenie, iż lepiej podjąć trud odszukiwania ich w kolekcjach na świecie, niż pisać o nich w czasie przeszłym.

Ostatnim źródłem świadczącym o zasobności radziwiłłowskiej zbrojowni są katalogi aukcyjne z lat 1926-1927. Ich dokładność pozostawia wiele do życzenia, ale musimy zrozumieć charakter tych wydawnictw, mających służyć do dokładniejszego zapoznania się kupujących z obiektami.

Dla zrozumienia i lepszego wyobrażenia zasobności zbrojowni, obydwa katalogi zostały przetłumaczone na język polski. Następnie zostało wykonane zestawie-

⁷ S. V. Grancsay, op. cit., nr kat. 1, 3, 4; S. W. Pyhrr, D. J. LaRocca, D. H. Breiding, *The Armed Horse in Europe 1480-1620*, New York 2005, nr kat. 18, 27, 32; M. Cieśla, *Zbrojownia Radziwiłłów z Nieświeża i broń związana z Polską w Metropolitan...*, s. 31-45.

⁸ M. Cieśla, *Zbrojownia Radziwiłłów z Nieświeża i broń związana z Polską w zbrojowni Higgins'a w Worcester, Philadelphia Museum of Art. i The Fitzwilliam Museum w Cambridge*, „Studia z Dziejów Wojskowości”, t. I, 2012, s. 50-55.

⁹ Ibidem, s. 43-50.

¹⁰ S. N. Fliegel, *Arms & Armor The Cleveland Museum of Art*, Cleveland 2007, nr kat. 2, 60.

¹¹ M. Cieśla, *Zbrojownia Radziwiłłów z Nieświeża i broń związana z Polską w zbrojowni Higgins'a...*, s. 55-64.

¹² J. Schöbel, *Prunkwaffen. Waffen und Rüstungen aus den Historisches Museum Dresden*, Leipzig 1975, nr kat. 1.

¹³ J. P. Reverseau, *Musée de l'Armée Paris. Les armes et la vie*, Paris 1982, s. 132.

¹⁴ Z. Żygulski jun., *Stara broń w polskich zbiorach*, Warszawa 1982, nr kat. 95, 137.

nie tabelaryczne katalogów i podana suma wszystkich rodzajów broni i ich części. Pewne trudności wynikają z policzenia części występujących parami, dlatego w nawiasach podano ilości par. Poza tym nie wszystkie eksponaty, które powinny, występują w parach. Za przykład niech posłużą: pojedyncza nagolenica, czy też piętnaście rękawic. Pozycje 1., 2., 3., 4. i drugie elementy pozycji 48. i 78. z katalogu z 1927 r. zostały pominięte, jako bardzo ogólne.

W dwóch aukcjach wielka kolekcja wspaniałej broni przestała istnieć jako spójna całość i została rozproszona pomiędzy kolekcje europejskie i amerykańskie. Ponowne jej scalenie należy uznać za niemożliwe. Co najwyżej można podjąć kroki w celu połączenia przynajmniej części eksponatów. Wydaje się, że najlepszą formą ukazania szerszemu gronu zainteresowanych odnalezionych zabytków zbrojowni nieświeskiej byłaby wystawa muzealna, bogata we wspaniałe eksponaty, świadczące o minionej potędze Rzeczypospolitej i właścicieli kolekcji. Z pewnością do takiej wystawy powstałby profesjonalny katalog. Wystawa taka byłaby wielkim przedsięwzięciem organizacyjnym i logistycznym, wymagającym zaangażowania wielu instytucji państwowych, z prezydentem i premierem na czele. Można jednak przyjąć za pewnik, że do takiego wydarzenia jeszcze daleka droga.

KATALOG WTOREK 29 CZERWCA 1926 ROKU DOKŁADNIE O GODZINIE 13.00.

1. Para żłobkowanych nabiodrków z nakolankami i para naramienników, części zbroi maksymiliańskiej stemplowane norymberską marką. Niemcy, wczesny XVI wiek.
2. Pięć płyt, trawionych w cięty złożony wzór, prawdopodobnie tworzących parę XVI-wiecznych rękawów.
3. Naręczak z przykręconą płytą i trzy nagolenice.
4. Kapalin pikiniera i żelazna czapka.
5. Piętnaście żłobkowanych rękawic z błyszczącej stali. Niemcy, wczesny XVI wiek.
6. Para żłobkowanych nabiodrków z nakolankami, para naramienników należących do zbroi maksymiliańskiej, stemplowane znakami w kształcie półksiężyca. Niemcy, wczesny XVI wiek.
7. Para naramienników z opachami i zarękawiem, obojczyk z sznurowym wykończeniem brzegów, szturmak z policzkami na zawiasach. Niemcy, XVI wiek.
8. Para rękawic – mitynek z długimi mankietami i para naręczków z opachami, nałocicami i zarękawiem. Niemcy, połowa XVI wieku.

9. Para XVI-wiecznych nagolenic z trzewikami z błyszczącej stali.
10. XVI-wieczna dodatkowa płyta wzmacniająca nałokietna, stemplowana augsburską marką handlową.
11. Dodatkowa płyta wzmacniająca naramienna i dodatkowa płyta wzmacniająca nałokietna do starcia turniejowego przez płot. Niemcy, wczesny XVI wiek.
12. Para żłobkowanych nabiodrków z nakolankami, para naramienników należących do maksymiliańskiej zbroi, stemplowana marką norymberską. Niemcy, XVI wiek.
13. XVI wieczna dodatkowa płyta wzmacniająca napierśna z błyszczącej stali z dodatkową płytą wzmacniającą nałokietną, stemplowana augsburską marką handlową.
14. Para XVI-wiecznych nabiodrków z błyszczącej stali z nakolankami, dekorowanych podwójnymi sznurowymi lamówkami.
15. Szturmak z błyszczącej stali z policzkami montowanymi na zawiasach, wytłaczanymi rozetkami otaczającymi serię otworów słuchowych. Stemplowany norymberską marką płatnerską, na tarczy wspięty na dwóch łapach lew. Niemcy, około 1550 roku.
16. Napierśnik zbroi na konia, składający się z trzech płyt z gładkiej błyszczącej stali z zagłębionymi lamówkami, stemplowany norymberską marką handlową. Niemcy, wczesny XVI wiek.
17. Para żłobkowanych nabiodrków z nakolankami i parą naramienników należących do zbroi maksymiliańskiej, stemplowanych marką norymberską. Niemcy, XVI wiek.
18. Sztynna lewa rękawica turniejowa. Niemcy, XVI wiek.
19. Półbroja lancknechtowska składająca się ze szturmaka z policzkami, napierśnika z taszkami, napiecznika i obojczyka.
20. Kompletne stalowe siodło z błyszczącej stali, żłobkowane i zdobione lamówką i jeszcze dwa podobne komplety. Niemcy, wczesny XVI wiek.
21. XVI-wieczna dodatkowa płyta wzmacniająca naramienna, mocowana do lewego naramiennika, służąca do gonitwy turniejowej. I jeszcze jedna.
22. Napierśnik z tapulem z połowy XVI wieku z wygrawerowanym krzyżem na lewej stronie piersi.
23. Napierśnik zbroi na konia złożony z trzech, błyszczących płyt z zapadniętymi lamówkami, stemplowany norymberską marką handlową. Niemcy, wczesny XVI wiek.
24. Para żłobkowanych nabiodrków z nakolankami i para naramienników należących do zbroi maksymiliańskiej, stemplowana norymberską marką. Niemcy, XVI wiek.

25. Dodatkowa płyta wzmacniająca naramienna i dodatkowa płyta wzmacniająca nałokietna do turniejowego starcia przez płot. Niemcy, wczesny XVI wiek.
26. Wysokiej jakości naczółek na głowę konia z gładkiej stali, dekorowany w środku sznurowym ornamentem, łącznie z otworami na oczy, na tarczce trawiony cesarski orzeł. Niemcy, około 1515 r.
27. Wysokiej jakości naczółek na głowę konia z nakarczkiem ze żłobkowanej stali, naczółek z pięknie wytłaczanym wzorem wykonanym z półokrągłych sterczących w środku guzów, taki sam ornament wykonany jest na dolnych płytach nakarczka. Niemcy, około 1520 r.
28. Para XVI-wiecznych naramienników z opachą i zarękawiem oraz para ochron nóg.
29. Napierśnik z tapulem z połowy XVI wieku z wygrawerowanym krzyżem na lewej stronie piersi.
30. Para żłobkowanych nabiodrków z nakolankami i para naramienników, należących do maksymiliańskiej zbroi, stemplowane norymberską marką. Niemcy, XVI wiek.
31. XVI wieczna dodatkowa płyta wzmacniająca napierśna z błyszczącej stali i dodatkowa płyta wzmacniająca nałokietna, stemplowana augsburską marką handlową.
32. Sztywna lewa rękawica turniejowa. Niemcy, XVI wiek.
33. Rękawica mitynka na lewą rękę ze szpiczastym mankietem z dyskretnie wytłaczanymi płytami imitującymi palce i paznokcie. Niemcy, XVI wiek.
34. XVI wieczny półnaczółek na głowę konia z gładkiej stali z wąską tuleją na pióropusz.
35. Sztywna tarcza turniejowa z kratownicą tzw. „łamacz kopii”, kratownica umieszczona krzyżowo na gładkiej błyszczącej stali; służyła do turniejowego starcia przez płot – „Plankensteck”. Niemcy, wczesny XVI wiek.
36. Napierśnik z tapulem z połowy XVI wieku z wygrawerowanym krzyżem na lewej stronie piersi i naplecznik.
37. Wczesno XVI-wieczna tarczka na kopię z błyszczącej stali, na lamówce stemplowana augsburską marką handlową.
38. XVI-wieczna opadająca zasłona z otworami oddechowymi przymocowana do napierśnika.
39. Wczesno XVI-wieczna tarczka na kopię z błyszczącej stali, na lamówce stemplowana augsburską marką handlową.
40. Wysokiej jakości dodatkowa płyta wzmacniająca napierśna o kulistym kształcie, złożona z trzech części i ochrony biodra prawej nogi do wysokości kolana, razem z dodatkowymi częściami: dodatkową płytą wzmacniająca naramienną

- z podbródkiem i sztywną rękawicą na lewą rękę do której mocowana była dodatkowa płyta wzmacniająca nałokietna i tarczka na kopię. Części są wykonane z błyszczącej stali, dekorowane w podniesionych lamówkach trawioną ornamentyką, podbródek wyraża efekt ludzkiej twarzy, nos jest lekko zaznaczony przez wytłoczenie, szyja dodatkowo ozdobiona obrozą w kształcie łańcuszka, składającego się z prostych ogniwi. Niemcy, pierwsza połowa XVI wieku. Stemplowany na naramienniku augsburską marką handlową i hełmem zwieńczonym pięcioramienną gwiazdą, puncą Kolmana Helmschmida.
41. Komplet stalowych płyt siodła z błyszczącej, żłobkowanej stali, z ozdobną lamówką i jeszcze dwa podobne komplety. Niemcy, wczesny XVI wiek.
 42. Para żłobkowanych nabiodrków z nakolankami i para naramienników należących do zbroi maksymiliańskiej, stemplowanych norymberską marką. Niemcy, XVI wiek.
 43. Podbródek wzmacniający z błyszczącej stali, lamówki dekorowane trawionym dyskoidalnym wzorem; i jeszcze jeden.
 44. Wczesno XVI, wieczna tarczka na kopię z błyszczącej stali, na lamówce stempl augsburskiej marki handlowej.
 45. Naczółek na głowę konia z błyszczącej żłobkowanej stali na modę zbroi maksymiliańskiej i napierśnik na konia z płyt wyciętych na kształt płomieni. Niemcy, wczesny XVI wiek.
 46. Napierśnik z tapulem z połowy XVI wieku z wygrawerowanym krzyżem na lewej stronie piersi.
 47. XVI-wieczny hełm typu armet z błyszczącej stali z grzebieniem w kształcie grzbietu, sznurowany i trawiony w spiralny wzór, lamówki zasłony i otworów tak samo ozdobione.
 48. Sztywna tarcza turniejowa z kratownicą tzw. „łamacz kopii”, kratownica umieszczona krzyżowo na gładkiej błyszczącej stali; służyła do turniejowego starcia przez płot – „Plankensteck”. Niemcy, wczesny XVI wiek.
 49. Półbroja w typie lancknechtowskim dekorowana zapadniętymi lamówkami. Niemcy, połowa XVI wieku.
 50. Wysokiej jakości zbroja z błyszczącej stali, Niemcy około 1550. Zbroja składa się z armetu z niskim sznurowanym grzebieniem, podbródka otwierającego się na środku brody na zawiasach będących po obydwu stronach dzwonu, obojczyka wyposażonego w śrubę motylkową zabezpieczającą folgowe naramienniki, które połączone są obrotowym sworzniem z naręczakami i rękawic mitynek. Napierśnik o kulistym kształcie ze środkową ością, delikatnie wykończony ornamentem sznurowym na końcach wyposażony jest w składany hak na kopię oraz fartuch. Naplecznik ma ochronę lędźwi, przymocowaną

- za pomocą śrub motylkowych. Ochrony nóg mają nabiodrki z podwójnymi płytami w pachwinach, gładkie nagolenice i trzewiki w kształcie niedźwiedzich łap; wszystkie części są dekorowane łuskowym wzorem lamówek, także płyty siodła tworzyły część zbroi na konia.
51. Wysokiej jakości para XVI-wiecznych nałokcic, dekorowanych w trawionych lamówkach w liściasty wzór na ziarnistym podkładzie.
 52. Wysokiej jakości dodatkowa płyta wzmacniająca napierana o kulistym kształcie, połączona z dwoma płytami fartucha, dekorowana trawionymi lamówkami. Niemcy, wczesny XVI wiek.
 53. Para żłobkowanych nabiodrków z nakolankami i naramienników należących do zbroi masymiliańskiej, stemplowanych norymberską marką. Niemcy, XVI wiek.
 54. Napierśnik zbroi na konia, złożony z trzech płyt z błyszczącej stali z zapadniętymi lamówkami, stemplowanych norymberską marką handlową. Niemcy, wczesny XVI wiek.
 55. Armet z okienkiem oddechowym, dzwon ma grzebień w kształcie grzbietu, dodatkowo sznurowany skośnie, ostrą krawędzią łączy się z obojczykiem; podstawa dzwonu posiada lamówki z cynowymi rozetkami do mocowanie czepca koleczego. Z przodu dołączony jest podbródek wzmacniający. Sabaudia, późny XVI wiek.
 56. XVI-wieczna tarczka na kopię, grawerowana w lamówkach ornamentem liściastym charakterystycznym dla pracy augsburskich płatnerzy wczesnego XVI wieku.
 57. Naczółek na głowę konia z błyszczącej żłobkowanej stali i napierśnik zbroi na konia z wycinanym płomienistym ornamentem. Niemcy, wczesny XVI wiek.
 58. Sztywna tarcza turniejowa z gładkiej błyszczącej stali. Niemcy, XVI wiek.
 59. Komplet stalowych płyt siodła z błyszczącej, żłobkowanej blachy, z ozdobną wąską lamówką i jeszcze dwa podobne komplety. Niemcy, wczesny XVI wiek.
 60. Wysokiej jakości para „dmuchanych” rękawów, Niemcy, około 1515 roku. Nadzwyczajny i niezmiernie rzadki przykład sztuki płatnerskiej, odwzorowania fałd rękawów kostiumu z okresu panowania Maksymiliana I, są dekorowane w zapadnięte trawione i złożone wzory w taki sposób naśladują cięcia i pokazują podszewkę ze złotego sukna, blisko przypominają naręczami zbroi zrobione dla Wilhelma von Roggendorfa z Muzeum Sztuki w Wiedniu, drobna różnica występuje w kształcie mankietów, które są ciasno zakończone w nadgarstku i dekorowane w trawione lamówki, natomiast te z Wiednia mają otwarte mankiety.
 61. Wysokiej jakości nałokcica z zarękawiem na prawą rękę, dekorowana w trawione zapadnięte lamówki i wycięcia odwzorowujące cywilny kostium

- z wczesnego XVI wieku, przypominają naręczaki przedstawione na obrazie Ippolito de Medici w Palazzo Pitti we Florencji. Niemcy, prawdopodobnie Kolman Helmschmid z Augsburga, około 1520 roku.
62. Wysokiej jakości grawerowany napierśnik i naplecznik, Niemcy, późny XVI wiek. Napierśnik wykonany dla mężczyzny o obfitych kształtach, jest bogato dekorowany w promieniste pionowe pasy z wydatną środkową ością, w ukośnych taśmach wzór arabeskowy.
 63. Wysokiej jakości napierśnik o kulistym kształcie, trawiony w liściasty ornament z krzyżami w lamówkach, na pojedynczej płycie fartucha występuje ten sam wzór. Niemcy, wczesny XVI wiek.
 64. Wysokiej jakości naczółek na głowę konia z gładkiej błyszczącej stali, ze środkową ością dekorowaną sznurowym ornamentem i sznurowanymi wykończeniami otworów wzrokowych, na tarczce zawieszonej w centralnej części naczółka wytrawiony cesarski orzeł. Niemcy, około 1515.
 65. Grawerowana i złożona nałokcica, dekorowana w zapadnięte cięcia, odwzorujące kostium tego okresu, folgowy naramiennik tak samo dekorowany i jeszcze inny fragment naramiennika. Niemcy, XVI wiek.
 66. Napierśnik zbroi na konia, złożony z trzech błyszczących, stalowych płyt z zapadniętymi lamówkami, stemplowanymi norymberską marką handlową. Niemcy, wczesny XVI wiek.
 67. Para XVI-wiecznych nagolenic, trawionych w lamówkach ornamentem kwiatowym, i fragmenty folg nabiodrka na lewą nogę. Niemcy.
 68. Wczesno XVI-wieczna tarczka na kopię z błyszczącej stali z lamówkami, stemplowana augsburską marką miejską.
 69. Opadająca zasłona, należąca do hełmu typu armet z połowy XVI wieku, grawerowana i złożona. Niemcy.
 70. Wysokiej jakości wzmacniający podbródek i dodatkowa płyta wzmacniająca nałokietna, razem z naplecznikiem, naręczakami, folgowymi taszkami, sztywną rękawicą na lewą rękę, nagolenicą złożoną z dwóch płyt na prawą nogę, części należą do zbroi do starcia turniejowego przez płot „Gestach über die Pallia”, dekorowane w pionowe i ukośne pasy, trawione w wojenne trofea i liściaste zwoje; wykończenie sznurowe wszystkich części wzbogacone jest w ząbkowany wzór; jej kształt jest powiązany ze zbrojami pochodzenia niemieckiego wykonywanymi dla dworu hiszpańskiego. Włochy połowa XVI wieku.
 71. Wysokiej jakości dodatkowa płyta wzmacniająca napierśna z podbródkiem wzmacniającym z błyszczącej stali przeznaczony do starcia turniejowego przez płot, trawione w pionowe i ukośne pasy, dekorowane trofeami wojen-

- nymi i zwojami, prawdopodobnie należące do kompletu nr 70. Włochy, połowa XVI wieku.
72. Wysokiej jakości para folgowych taszek, naramienników i ochrona lędźwi, należąca do sabaudzkiej zbroi (garnituru zbroi) z późnego XVI wieku. Pasy wszystkich płyt są bogato dekorowane w sceny myśliwskie i złożone wzory, dodatkowo przystrojone nitami z mosiężnymi główkami.
 73. Przewiercone płyty okucia XVI-wiecznego siodła, dekorowane w zapadnięte trawione lamówki i płyty innego siodła i naczółek na głowę konia.
 74. Wysokiej jakości XVI-wieczna wzmacniająca zasłona, grawerowana i trawiona w pasch poprzecznych, laurowymi girlandami i wzorem przypominającym kratkę.
 75. XVI wieczny hełm z błyszczącej stali do starcia turniejowego przez płot, z grzebieniem w kształcie grzbietu, wzmacniająca zasłona stemplowana augsburską marką handlową. Niemcy, około 1550.
 76. Wczesno XVI-wieczna tarczka na kopię z błyszczącej stali, w wąskiej lamówce stempel augsburskiej marki handlowej.
 77. Wysokiej jakości sztywna tarcza turniejowa z kratownicą, przymocowana do podbródka wzmacniającego z błyszczącej stali do zbroi do gonitwy turniejowej „Plankengesteck”.
 78. Naczółek na głowę konia z błyszczącej, żłobkowanej stali w stylu zbroi maksymiliańskiej i przewiercone płyty siodła. Niemcy, wczesny XVI wiek.
 79. Wzmacniający podbródek z folgowym obojczykiem, zabezpieczony przez przesuwne nity, lamówki dekorowane w trawione listowie. Niemcy, połowa XVI wieku.
 80. Wysokiej jakości XVI-wieczny napierśnik z tapulem wykończonym grubym ornamentem sznurowym, fartuchem, naplecznikiem z ochroną lędźwi, obojczykiem i parą naramienników z płotem, wszystkie części dekorowane zapadniętymi lamówkami. Niemcy.
 81. Wysokiej jakości grawerowany obojczyk, naramienniki i nakolanki wykonane w tym samym stylu. Dekoracja wykonana techniką akwaforty, przedstawia w pasach pięknie, drobno trawione amory, maszkarony i medaliony z portretami w stylu zbroi pochodzących z warsztatu Valentina Siebenburgera. Niemcy, połowa XVI wieku.
 82. Dodatkowa płyta wzmacniająca naramienna z błyszczącej stali, z dekorowana w lamówkach trawionym roślinnym wzorem w poziomą taśmę na naramienniku wpisane motto. Niemcy, wczesny XVI wiek.
 83. Wysokiej jakości hełm z błyszczącej stali, z wzmacniającą zasłoną, przeznaczony do starcia turniejowego przez płot, noszący augsburską markę, folgowe płyty obojczyka z sznurowymi końcówkami. Niemcy, około 1550 r.

84. Wysokiej jakości dodatkowa płyta wzmacniająca napierśna z wzmacniającym podbródkiem do starcia turniejowego przez płot, z błyszczącej stali, dekorowane w trawione i złożone pionowe pasy, w centralnym pasie zdobienia temat alegoryczny i wygrawerowane Sprawiedliwość i Cierpliwość, pod szyją podbródka wzmacniającego dekoracja imitująca plecionkę kolczą, na której zawieszony jest w medalionie portret, stemplowana na wewnętrznej płycie w kole litera „A” otoczona perełkami, oznaczająca, Augsburg. Niemcy.
85. Wysokiej jakości XVI-wieczny podbródek wzmacniający z błyszczącej stali, dekorowany w trawione pionowe pasy, a w nich odwzorowane ptaki i zwoje liściaste na złożonej powierzchni, stemplowany na wewnętrznej stronie, w kole litera „A” otoczona perełkami, oznaczające Augsburg. Niemcy.
86. Wysokiej jakości płot z błyszczącej stali, trawione w lamówkach techniką akwaforty wzorami roślinnymi na złożonym podkładzie. Niemcy połowa XVI wieku.
87. Napierśnik zbroi na konia złożony z trzech płyt z błyszczącej stali z zapadniętymi lamówkami, stemplowany norymberską marką handlową. Niemcy, wczesny XVI wiek.
88. Para żłobkowanych naramienników i dwie nagolenice zbroi maksymiliańskiej i opacha.
89. Wczesno XVI-wieczna tarczka na kopię z błyszczącej stali z wąską lamówką, ostemplowana augsburską marką handlową.
90. Sztywna lewa rękawica turniejowa z błyszczącej stali z ochroną sznurową kostek nadgarstków i dodatkowa płyta wzmacniająca nałokietna. Niemcy, wczesny XVI wiek.
91. Wysokiej jakości XVI-wieczny podbródek wzmacniający i dodatkowa płyta wzmacniająca naramienna, trawione w lamówkach roślinnym wzorem, razem z zamkniętą rękawicą ze sznurowym zgrubieniem na kostkach nadgarstków. Prawdopodobnie pochodzi z warsztatu Kolmana Helmschmida z Augsburga. Niemcy, około 1530.
92. XVI wieczny napierśnik w typie „gęsiego brzucha” i naplecznik, grawerowane w potrójne linie oraz folgowe taszki.
93. Wysokiej jakości dodatkowa płyta wzmacniająca napierśna o kulistym kształcie, z taszką wykonaną z jednej płyty do turniejowego starcia przez płot i dodatkowa płyta wzmacniająca nałokietna z błyszczącej stali, dekorowana w lamówki z liściastym wzorem, trawionych w stylu zbroi pochodzących z warsztatu Kolmana Helmschmida z Augsburga; taszka turniejowa na lewą nogę, współgra z tymi częściami, ale nie jest prawdopodobnie tego samego pochodzenia.

94. Naręczak na lewą rękę z błyszczącej stali, dekorowany w zapadnięte pionowe i poziome pasy, trawione w renesansowy wzór oraz nabiodrek na lewą nogę. Niemcy, wczesny XVI wiek.
95. Naczólek na głowę konia z błyszczącej, żłobkowanej stali na modę zbroi maksymiliańskiej i przewiercone płyty siodła. Niemcy, wczesny XVI wiek.
96. Płyta wzmacniająca ochronę brzucha i lewa taszka z XVI-wiecznej zbroi do turniejowego starcia przez płot z błyszczącej stali z zapadniętymi lamówkami i sznurowymi końcówkami.
97. XVI-wieczny napierśnik z taszkami i szturmak z ochronami policzków zawieszonymi na zawiasach.
98. Naczólek na głowę konia z błyszczącej, żłobkowanej stali na wzór zbroi maksymiliańskiej i przewiercone płyty siodła. Niemcy, wczesny XVI wiek.
99. Para XVI-wiecznych naramienników i obojczyk, wycięta płyta na prawy naramiennik
100. Wysokiej jakości sztywna tarcza turniejowa z kratownicą przymocowana do podbródka wzmacniającego z błyszczącej stali do zbroi gonitwy turniejowej „Gestach die Planke”.
101. Półbroja lancknechtowska, składająca się z morionu z bardzo wyraźnie żąbkowanym grzebieniem, napierśnika z tapulem, naplecznika, obojczyka i taszek z wytłaczanym ornamentem w kształcie lilijki, wszystkie części bogato dekorowane w zapadniętych lamówkach. Niemcy, połowa XVI wieku.
102. Wysokiej jakości para XVI-wiecznych naramienników z błyszczącej stali, dekorowane w lamówkach, roślinnym wzorem i promienistymi ornamentami ze stojącym lwem i orłem z rozpostartymi skrzydłami. Niemcy, około 1540 r.
103. XVI-wieczny armet z zasłoną w kształcie krzyżującej maski, dzwon żłobkowany na modę zbroi maksymiliańskiej.
104. Wysokiej jakości paradny napierśnik z taszkami, naplecznik i obojczyk z błyszczącej stali. Napierśnik o kulistym kształcie dekorowany w zapadnięte pasy w kształcie trawionego krzyża z herbem przedstawiającym orła z rozpostartymi skrzydłami na tarczy; promieniście od którego odchodzą cztery promienie zakończone w lilijki, na górnej poziomej listwy napierśnika są litery G.V.D.M.T.E. na damastowanej powierzchni, lamówki taszek identycznie ozdobione. Niemcy, około 1500.
105. Napierśnik zbroi na konia złożony z trzech płyt z błyszczącej stali z zapadniętymi lamówkami, ostemplowany norymberską marką handlową. Niemcy, wczesny XVI wiek.
106. Naczólek na głowę konia z błyszczącej, żłobkowanej stali na wzór maksymiliańskich zbroi i przewiercone płyty siodła. Niemcy, wczesny XVI wiek.

107. XV-wieczny szyszak (hełm stożkowy) z błyszczącej stali, zakończony długim stożkiem ornamentowanym trawionym listowiem. Turcja.
108. Wysokiej jakości sztywna tarcza turniejowa z kratownicą, przymocowana do podbródka wzmacniającego z błyszczącej stali do zbroi do gonitwy turniejowej „Plankengestech”.
109. XVI-wieczna dodatkowa płyta wzmacniająca naramienna z błyszczącej stali ze sznurowymi końcówkami.
110. XVI-wieczna sztywna tarcza do starcia turniejowego przez płot z błyszczącej stali, dekorowana w trawiony wzór czteroliścia, na ziarnistej powierzchni.
111. Wysokiej jakości grawerowana płyta ciemieniowa na dzwon hełmu z błyszczącej stali, trawiona w długie pasy, wypełnione roślinnym ornamentem i maszkaronami. Niemcy, wczesny XVI wiek; oraz płyta pięty należąca do tego samego zestawu.
112. Sztywna lewa rękawica turniejowa z błyszczącej stali z wąską lamówką na mankiecie, dekorowana ozdobnymi stalowymi główkami nitów; dodatkowa płyta wzmacniająca nałokietna. Niemcy, wczesny XVI wiek.
113. XVI-wieczne nabiodrki z błyszczącej stali z nakolankami i skrzydełkami ochraniającymi ścięgna na wzór maksymiliańskich zbroi, żłobkowane i grawerowane. Włochy.
114. Naczółek na głowę konia z błyszczącej stali na wzór maksymiliańskich zbroi i przewiercone płyty siodła. Niemcy, wczesny XVI wiek.
115. Rzadka płyta na kopię składająca się z dwunastu folgowych płytek [jest to ochrona nóg konia]. Niemcy, połowa XVI wieku..
116. Wczesno XVI-wieczna tarczka na kopię z błyszczącej stali z wąską lamówką, ostemplowana augsburską marką handlową.
117. Napierśnik zbroi na konia złożony z trzech płyt z błyszczącej stali z zagłębionymi lamówkami, ostemplowany norymberską marką handlową. Niemcy, wczesny XVI wiek.
118. XVI-wieczne rękawice – mitynki z podwójną sznurową lamówką. Niemcy.
119. Rzadka płyta na kopię, składająca się z dwunastu folgowych płytek [jest to ochrona nóg konia]. Niemcy, połowa XVI wieku..
120. Naczółek na głowę konia z błyszczącej stali, na wzór maksymiliańskich zbroi i przewiercone płyty siodła. Niemcy, wczesny XVI wiek.
121. Wysokiej jakości sztywna tarcza turniejowa z kratownicą, przymocowana do podbródka wzmacniającego z błyszczącej stali do zbroi do gonitwy turniejowej „Gestach die Planke”.
122. Półzbroja o małych rozmiarach składa się z kasku z ochronami policzków, obojczyka, napierśnika z tapulem, napiecznika i nabiodrków z nakolankami. Niemcy, połowa XVI wieku.

123. XVI-wieczny obojczyk, trawiony w promieniste, pionowe pasy i lamówki. Włochy.
124. Naczółek i napierśnik zbroi na konia, ostemplowane norymberską marką handlową i przewiercone płyty siodła z błyszczącej, żłobkowanej stali na wzór zbroi maksymiliańskiej. Niemcy, wczesny XVI wiek.
125. Wczesno XVI-wieczna tarczka na kopię z błyszczącej stali z wąską lamówką, ostemplowana augsburską marką handlową.
126. XVI-wieczna sztywna rękawica na lewą rękę, lamówka trawiona wzorem roślinnym, złocona.
127. Naczółek i napierśnik zbroi na konia, ostemplowane norymberską marką handlową razem z przewierconymi płytami siodła z błyszczącej, żłobkowanej stali na wzór zbroi maksymiliańskiej. Niemcy, wczesny XVI wiek.
128. Grawerowany prawy naramiennik z płótem, dodatkową płytą wzmacniającą naramienną i prawą rękawicą. Niemcy, połowa XVI wieku.
129. Grawerowany mankiet rękawicy z XVI-wiecznego garnituru, płytki palców rękawic – mitynek, należących do włoskiego garnituru. Późny XVI wiek.
130. Naczółek i napierśnik zbroi na konia, ostemplowane norymberską marką handlową razem z przewierconymi płytami siodła z błyszczącej, żłobkowanej stali. Niemcy, czasy cesarza Maksymiliana I.

KATALOG

WTOREK 14 CZERWCA 1927 ROKU DOKŁADNIE O GODZINIE

13.00.

TO CO NASTĘPUJE

1. Duża ilość płyt fartuchów zbroi, części oporządzenia jeździeckiego i duża ilość żelaznych fragmentów zbroi.
2. Duża ilość XVI-wiecznych naręczaków, składających się z opachy, zarękawia i nałokcic.
3. Różnorodna kolekcja interesujących fragmentów, składająca się głównie z żłobkowanych ochron ramion, mankietów rękawic, itp., XVI wiek.
4. Różnorodna kolekcja części, w większości XVI wiecznych, grawerowanych płyt, części obojczyków, itp.
5. XVI-wieczne siodło drewniane, pokryte pergaminem, całość pokryta suknem, i skórą, strzemiona żelazne. Prawdopodobnie Mauretania.
6. Siodło z zielonego aksamitu wyszywanego złotą i srebrną nicią.
7. Wysokiej jakości maczuga rycerska, głowica wykonana z ośmiu piór, każde

- pióro wzmocnione rombówatego kształtu kolcem, zmontowana z trzonkiem cylindryczną częścią, zakończoną w chwyt o ośmiokątnym kształcie z grzybkim w środku; cała powierzchnia kunsztownie dekorowana złotą arabeską i srebrnym damastowaniem na rdzawym podkładzie. Prawdopodobnie północne Włochy, połowa XVI wieku.
8. Zbroja kolcza, maczuga rycerska, i dwa przypadkowe kartusze z repusowanego metalu.
 9. Napierśnik zbroi na konia z błyszczącej stali, składa się z trzech płyt z zapadniętymi lamówkami. Stemplowany norymberską marką rzemieślniczą. Niemcy, XVI wiek.
 10. Miecz dwuręczny, rękojeść ukształtowana w duży nachylony jelec z dołączoną dyskowego kształtu tarczką, oślą podkową i obłękiem bocznym. Niemcy, połowa XVI wieku.
 11. Sportowy kołowy arkebuz, łożo i kolba wykonane z drewna orzechowego, bogato inkrustowane rogiem jelenim, grawerowanym w sceny myśliwskie. Austria – Tyrol, około 1550.
 12. XVI wieczna strzelba kołowa łożo i kolba wykonane z drewna różanego, obficie inkrustowane masą perłową i rogiem jelenim.
 13. Sportowa kusza, łożo inkrustowane rogiem jelenim ze scenami myśliwskimi, wyposażona w celownik z grawerowanego metalu. Austria, Tyrol XVI wiek.
 14. Napierśnik zbroi na konia, uformowany z trzech płyt zmontowanych za pomocą zawiasów mocowanych śrubami motylkowymi, płyty dokładnie wyprofilowane do kształtu piersi konia są gładkie z zapadniętymi pasami lamówek, ostemplowane norymberską marką handlową. Niemcy, około 1520.
 15. Okrągła tarcza z błyszczącej stali z wąską lamówką ze stalowymi ćwiekami, podtrzymującymi wewnętrzne materacowanie; w środku wystaje kolec w przekroju ośmioboczny. Ostemplowana marką płatnerską. Prawdopodobnie Niemcy, koniec XVI wieku.
 16. Morion z wysokim grzebieniem, bogato trawiony w pasach ornamentacyjnych okrągłymi medalionami z portretami i trofeami wojennymi na ziarnistej powierzchni. Północne Włochy, późny XVI wiek.
 17. Pawęż łucznicza, wykonana z drewna sosnowego, malowana w godło przedstawiające czarnego orła z rozpostartymi skrzydłami, na piersi orzeł ma tarczę z herbem; wewnątrz jest wyściełana pergaminem. Prawdopodobnie Bawaria, późny XV wiek.
 18. Napierśnik zbroi na konia z błyszczącej stali, składa się z trzech płyt z zapadniętymi lamówkami. Ostemplowany norymberską marką rzemieślniczą. Niemcy, XVI wiek.

19. Hełm zamknięty z błyszczącej stali, dzwon wytłaczany wklęsłymi promieniami w kształcie korony, która kończy się na jego zwieńczeniu w kształcie żołędzia. Prawdopodobnie Polska, wczesny XVII wiek.
20. Kompletna para płyt XVI-wiecznych nagolenic.
21. Para folgowych taszek dekorowanych w grawerowane linie, sięgających do kolan i odpinanych w połowie wysokości. Niemcy, wczesny XVII wiek.
22. Para żłbkowanych nabiodrków; i dwie inne.
23. Napierśnik zbroi na konia, ukształtowany z trzech płyt połączonych razem za pomocą zawiasów mocowanych śrubami motylkowymi; płyty dokładnie wyprofilowane do kształtu piersi konia, gładkie z zapadniętymi pasami lamówek, ostemplowane norymberską marką handlową. Niemcy, około 1520.
24. Para XVII-wiecznych folgowych taszek.
25. Półbroja lancknechtowska składająca się ze szturmaka z ochronami policzków, napierśnika z tapulem, naplecznika, obojczyka i folgowych naramienników, wszystkie części dekorowane w grawerowane linie. Niemcy, połowa XVI wieku.
26. Półbroja lancknechtowska składająca się ze szturmaka, obojczyka z folgowymi naramiennikami, napierśnika w kształcie „gęsiego brzucha”, wspornie dekorowanego wykończeniem sznurowym, fartucha ukształtowanego w klin i przymocowanych do niego folgowych taszek. Niemcy, połowa XVI wieku.
27. Napierśnik zbroi na konia z błyszczącej stali, składający się z trzech płyt z zapadniętymi lamówkami. Ostemplowany norymberską marką rzemieślniczą. Niemcy, XVI wiek.
28. Naczółek na głowę konia z błyszczącej stali, żłbkowany na wzór maksymiliańskich zbroi. Niemcy, początek XVI wieku.
29. Naczółek na głowę konia z błyszczącej stali, żłbkowany na wzór maksymiliańskich zbroi. Niemcy, początek XVI wieku.
30. Półbroja lancknechtowska składająca się ze szturmaka z ochronami policzków zawieszonymi na zawiasach, obojczyka z folgowymi naramiennikami, napierśnika z tapulem, naplecznika, dekorowana w wycinane linie i promieniste pionowe pasy. Niemcy, połowa XVI wieku.
31. Półbroja składająca się ze szturmaka, napierśnika, naplecznika, taszek, obojczyka z naramiennikami.
32. XVI-wieczny napierśnik z tapulem i naplecznik o małych rozmiarach, prawdopodobnie dla dziecka; fartuch trzyfolgowy przymocowany do napierśnika. Niemcy.
33. Naczółek na głowę konia z błyszczącej stali, żłbkowany na wzór maksymiliańskich zbroi. Niemcy, początek XVI wieku.

34. Dodatkowa płyta wzmacniająca naramienna z błyszczącej stali z otworem do mocowania. Niemcy, wczesny XVI wiek.
35. Półbroja składająca się ze szturmaka z wydatnym grzebieniem, napierśnika z tapulem, naplecznika, obojczyka i folgowych naramienników. Niemcy, połowa XVI wieku.
36. Cztery napleczniki. Niemcy, XVI wiek.
37. Naczółek na głowę konia z błyszczącej, żłobkowanej stali na wzór zbroi maksymiliańskich. Niemcy, początek XVI wieku.
38. Obojczyk i para naramienników płótem przymocowanym za pomocą śrub motylkowych z błyszczącej stali z liniowymi pasami na wszystkich płytach i zapadniętymi lamówkami. Niemcy, wczesny XVI wiek.
39. Taszka wykonana z jednej płyty, z błyszczącej stali z wytłaczanym ornamentem w kształcie lilijki i łuskowym pasie w zapadniętej lamówce; naplecznik taki sam w stylu i prawdopodobnie jest częścią tej samej zbroi; i jeszcze jedna taszka z wytłoczonym wojownikiem. Niemcy, połowa XVI wieku.
40. Hełm typu morion gruszkowy, obojczyk, napierśnik grawerowany w promieniste pionowe linie i para naramienników.
41. Para XVI-wiecznych naramienników doskonałej jakości ze sznurowym wykończeniem.
42. Para XVI-wiecznych naramienników doskonałej jakości ze sznurowym wykończeniem.
43. Trzy pary folgowych taszek; i jedna podobna wytłaczana z ornamentem w kształcie lilijki.
44. Para folgowych naramienników z zapadniętymi lamówkami, dekorowanych w wytłaczany roślinny ornament; i taszki należące do tego samego garnituru, nakolanki i płytowy obojczyk dekorowany wycinanymi liniami.
45. XVII-wieczny hełm sabaudzki; i jeszcze jeden.
46. Naczółek na głowę konia z błyszczącej, żłobkowanej stali na wzór maksymiliańskich zbroi. Niemcy, początek XVI wieku.
47. XVI-wieczny armet, żłobkowany na wzór maksymiliański z niskim sznurowanym grzebieniem, zasłona zagubiona.
48. XVI-wieczny płytowy obojczyk dekorowany wycinanymi liniami; i wiele różnorodnych płyt.
49. Szturmak z błyszczącej stali z wysokim grzebieniem; i dwa inne.
50. Fartuch z przymocowanymi taszkami o małym rozmiarze, prawdopodobnie należały do późno XVI-wiecznej zbroi chłopięcej.
51. XVI-wieczny obojczyk płytowy; para folgowych taszek; i para gładkich stalowych taszek.

52. Szyszak (hełm stożkowy) z błyszczącej stali zakończony na górze szpicem, lamówka grawerowana w liściasty wzór; i trzy inne hełmy.
53. Dwa komplety stalowych siodła, żłobkowanych i inkrustowanych w wąskich lamówkach. Niemcy, wczesny XVI wiek.
54. Trzy komplety płytowych siodła z błyszczącej stali, dekorowanych w zapadnięte lamówki i sznurowane końcówki, płyty wytłaczane w wachlarzowaty kształt ornamentacyjny. Niemcy, wczesny XVI wiek.
55. Pełna zbroja płytowa z błyszczącej stali składa się z armetu z niskim sznurowym grzebieniem, zasłoną miechową z folgowym zakrzywionym nakarczkiem, hełm jest wysokiej jakości; napierśnik o kulistym kształcie i składanym hakiem na kopię mocowanym na zawiasie, jest nadzwyczajnie starannie wykończony ornamentem sznurowym, taszek które są dużych rozmiarów i są precyzyjnie wymodelowane we wznoszące się spirale i są stemplowane norymberską marką handlową; naplecznika na którym jest wybita norymberska marka handlowa a także punca płatnerska, tarcza z hełmem ozdobionym piórami z inicjałami F.S; ochrony nóg składają się z nabiodrków, nakolanków, nagolenic i trzewików. Niemcy, około 1540-1550.
56. Pięć XVI-wiecznych płyt siodła, żłobkowanych ukośnie na wzór Maksymiliański, wykończona wyrazistym wzorem sznurowym.
57. Cztery płyty siodła ze sznurowym wykończeniem. Niemcy, XVI wiek.
58. Naczółek na głowę konia z błyszczącej stali, żłobkowany na wzór Maksymiliański; i komplet płyt siodła, podobnie żłobkowanych. Niemcy, wczesny XVI wiek.
59. Naczółek na głowę konia z błyszczącej stali, żłobkowany na wzór Maksymiliański; i komplet płyt siodła, podobnie żłobkowanych. Niemcy, wczesny XVI wiek.
60. XVI wieczna zbroja o małych rozmiarach, prawdopodobnie dla chłopca; składa się z armetu, obojczyka, napierśnika ukształtowanego w „gęsi brzuch” z folgowymi taszkami, naplecznika z ochroną łędźwi, nabiodrków, nagolenic i trzewików, tzw. niedźwiedzich łap; cała powierzchnia zbroi niebieszczona, styl „Pavanazzo”. Prawdopodobnie Sabaudia 1560-1580.
61. Miecz dwuręczny, rękojeść z nachylonym jelcem, razem z głowicą, jest dekorowana w kreskowany wzór i wewnętrzne oblęki boczne, posiada lilijkę monachijską; wysokiej jakości głownia, rozszerza się i posiada oryginalny skórzany podkład, służący za chwyt. Niemcy, połowa XVI wieku.
62. Wczesno XVI-wieczna tarczka na kopię z błyszczącej stali z wąską lamówką.
63. Para żłobkowanych nabiodrków z nakolankami. Niemcy, wczesny XVI wiek.
64. Para żłobkowanych nabiodrków z nakolankami; i dwie inne. Niemcy, wczesny XVI wiek.

65. Naczółek na głowę konia z błyszczącej stali, żłobkowany na wzór maksymiliański; i komplet płyt siodła, podobnie żłobkowanych. Niemcy, XVI wiek.
66. Wysokiej jakości naczółek na głowę konia z wydatnym środkowym grzbietem, żłobkowany na wzór maksymiliański; na środku przymocowana jest tarcza o gładkiej powierzchni. Niemcy, około 1500.
67. Naczółek na głowę konia z wydatnym środkowym grzbietem, i komplet stalowych płyt siodła; dekorowany wąską lamówką. Niemcy, XVI wiek.
68. Napierśnik zbroi na konia z błyszczącej stali, uformowany z trzech płyt za pomocą zawiasów mocowanych śrubami motylkowymi; płyty dokładnie wymodelowane na kształt piersi konia są gładkie z zagłębionymi lamówkami pasów, ostemplowany norymberską marką handlową. Niemcy, około 1520.
69. Cztery żłobkowane nabiodrki z nakolankami. Wczesny XVI wiek.
70. Sześć żłobkowanych nabiodrków z nakolankami. Wczesny XVI wiek.
71. Napierśnik zbroi na konia z błyszczącej stali, uformowany z trzech płyt za pomocą zawiasów mocowanych śrubami motylkowymi; płyty dokładnie wymodelowane na kształt piersi konia są gładkie z zagłębionymi lamówkami pasów, ostemplowany norymberską marką handlową. Niemcy, około 1520.
72. Komplet płyt siodła z błyszczącej stali, żłobkowanych i dekorowanych we wzór łuski w pasach wewnątrz zapadniętych lamówek.
73. Żłobkowany naczółek na głowę konia i komplet stalowych płyt siodła dekorowanych zapadniętymi lamówkami. Niemcy XVI wiek.
74. Wczesno XVI-wieczna tarczka na kopię z błyszczącej stali z zapadniętą lamówką.
75. Wczesno XVI-wieczna tarczka na kopię z błyszczącej stali z zapadniętą lamówką.
76. Napierśnik zbroi na konia z błyszczącej stali, uformowany z trzech płyt za pomocą zawiasów mocowanych śrubami motylkowymi; płyty dokładnie wymodelowane na kształt piersi konia są gładkie z zagłębionymi lamówkami pasów, ostemplowany norymberską marką handlową. Niemcy, około 1520.
77. XVI-wieczny napierśnik zbroi na konia z wycięciami w kształcie płomieni i zapadniętymi lamówkami.
78. Komplet XVI-wiecznych płyt siodła, żłobkowanych i inkrustowanych w pasach; i różnorodne ilości innych płyt.
79. Ochrona prawej ręki składająca się z naramiennika, zarękawia, opachy i nałoknicy z błyszczącej stali. Niemcy, XVI wiek.
80. Napierśnik uformowany w „gęsi brzuch” razem z folgowymi taszkami i naplecznikiem, dekorowane w pionowe pasy, rozchodzące się od pasa, a w nich ornamenty składające się z głów Cherubinów i portretów w kolistych medalionach na piersi. Północne Włochy, około 1580.

ZESTAWIENIE TABELARYCZNE BRONI I UZBROJENIA Z KATALOGU AUKCYJNEGO FIRMY CHRISTIE

LP	NAZWA	KATALOG 1926	KATALOG 1927	RAZEM
1	PEŁNA ZBROJA PŁYTOWA	1	1	2
2	PÓŁZBROJA	3	5	8
3	ZBROJA I PÓŁZBROJA CHŁOPIĘCA	1	1	2
4	HEŁM ARMET	3	1	4
5	SZYSZAK (HEŁM STOŻKOWY)	1	4	5
6	HEŁM KAPALIN	1		1
7	ŻELAZNA CZAPKA	1		1
8	SZTURMAK	3	3	6
9	OPADAJĄCA ZASŁONA	2		2
10	HEŁM ZAMKNIĘTY		1	1
11	MORION GRUSZKOWY		1	1
12	MORION		1	1
13	HEŁM SABAUDZKI		2	2
14	OBOJCZYK	7	5	12
15	NAPIERŚNIK	12	2	14
16	NAPLECZNIK	6	7	13
17	TASZKI	10 (5 par)	24 (11 par)	34 (16 par)
18	OCHRONA LĘDŹWI	2		2
19	NARAMIENNIKI	32 (16 par)	10 (5 par)	42 (21 par)
20	WYCIĘTA PŁYTA PRAWEGO NARAMIENNIKA	1		1
21	PŁOT	2 (1 para)		2 (1 para)
22	NARĘCZAKI	10 (2 pary)	1	11 (2 pary)
23	OPACHA	7 (3 pary)		7
24	NAŁOKCICE	4 (2 pary)		4 (2 pary)
25	ZARĘKAWIE	6 (3 pary)		6 (3 pary)
26	RĘKAWICE	22 (2 pary)		22 (2 pary)
27	OCHRONY NÓG	2 (1 para)		2 (1 para)

28	NABIODRKI	23 (10 par)	18 (4 pary)	41 (14 par)
29	NAKOLANKI	22 (11 par)	18 (4 pary)	40 (15 par)
30	NAGLOENICE	8 (2 pary)	4 (1 para)	12 (3 pary)
31	TRZEWIKI	3 (1 para)		3
32	OKRĄGŁA TARCZA (ROTELLA)		1	1
33	RĘKAWY ZBROI KOSTIUMOWEJ	2 (1 para)		2 (1 para)
34	NAŁOKCICA Z ZARĘKAWIEM ZBROI KOSTIUMOWEJ	1		1
35	NAŁOKCICA Z NARAMIENNIKIEM ZBROI KOSTIUMOWEJ	1		1
36	FRAGMENT NARAMIENNIKA ZBROI KOSTIUMOWEJ	1		1
37	ZBROJA KOLCZA		1	1
38	NACZÓLEK NA GŁOWĘ KONIA	14	11	25
39	NACZÓLEK NA GŁOWĘ KONIA Z NAKARCZKIEM	1		1
40	PÓLNACZÓLEK NA GŁOWĘ KONIA	1		1
41	NAPIERŚNIK ZBROI NA KONIA	11	9	20
42	OCHRONY NÓG KONIA	2		2
43	SIODŁO PŁYTOWE	18	11	29
44	SIODŁO DREWNIANE		2	2
45	STRZEMIONA		2 (1 para)	2 (1 para)
46	HELM DO STRCIA TURNIEJOWEGO PRZEZ PŁOT	2		2
47	PŁYTA CIEMIENIOWA NA DZWON HELMU	1		1
48	ZASŁONA WZMACNIAJĄCA	3		3
49	PODBRÓDEK WZMACNIAJĄCY	11		11
50	SZTYWNA TARCZA TURNIEJOWA Z KRATOWNICĄ	6		6
51	SZTYWNA TARCZA TURNIEJOWA GŁADKA	2		2
52	DODATKOWA PŁYTA WZMACNIAJĄCA NARAMIENNA Z PODBRÓDKIEM LUB BEZ	9	1	10
53	DODATKOWA PŁYTA WZMACNIAJĄCA NAPIERŚNA Z PODBRÓDKIEM LUB BEZ	8		8

54	DODATKOWA PŁYTA WZMACNIAJĄCA NAŁOKIETNA	10		10
55	SZTYWNA LEWA RĘKAWICA TURNIEJOWA	7		7
56	ZAMKNIĘTA RĘKAWICA	1		1
57	NARĘCZAK Z PRZYKRĘCONĄ PŁYTĄ	1		1
58	TASZKA Z OCHRONĄ BRZUCHA	3		3
59	TARCZKA NA KOPIĘ	10	3	13
60	MIECZ DWURĘCZNY		2	2
61	MACZUGA RYCERSKA		2	2
62	KUSZA SPORTOWA		1	1
63	BRONŃ PALNA, ARKEBUZ, STRZELBA KOŁOWA		2	2
64	PAWEŻ		1	1
65	RAZEM	321	158	479

SUMMARY

The Radziwiłł armory – final defeat

The article presents the weapon and equipment sold at two Christie's auctions in 1926 and 1927. As reported in a tabular statement the vast majority of relic sites are part of protective armor. However, the quantity and quality at the same time emphasize the great artistic and historical value of exhibits preserved there. The Radziwiłł's collection was scattered throughout many European and American museums. This makes it hard to locate, but it is worth taking the trouble which will perhaps bring tangible benefits in the future.

An exhibition showing the great weapon, demonstrating the power of both the Polish Republic and its owners would be the highest exposition form of discovered Nieśwież armory. The exhibition catalog was created with of high-quality technical and photographic section.

РЕЗЮМЕ

Арсенал Радзивиллов – окончательное падение

В этой статье представлено оружие и вооружение из арсенала Радзивиллов в Несвиже, проданные на двух аукционах фирме Кристи в 1926 году и 1927 году. Как подано в информационной таблице подавляющее большинство экспонатов представляет собой элементы защитного вооружения. Количество и качество сохранившихся экспонатов подчеркивают их большую художественную и историческую ценность. Коллекция семьи Радзивиллов разбросанна по многим европейским и американским музеям. Нелегко ее собрать, но стоит постараться, а в будущем это может окупиться сторицею.

Самой лучшей формой показания миру найденных экспонатов арсенала в Несвиже была бы экспозиция, которая позволила бы всем увидеть замечательное оружие, свидетельствующее о силе и могуществе как Речь Посполитой, так и его владельцев. Для выставки был бы составлен высококачественной каталог, состоящий из основной содержательной части и фотографий.